

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректорка з навчальної та науково-педагогічної роботи

Дар'я МАЛЬЧИКОВА

« 18 » вересня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ
(АРХЕОЛОГІЧНОЇ)**

Факультет психології, історії та соціології
Кафедра історії, археології та методики викладання
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Курс II
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Форма навчання денна

Івано-Франківськ 2023/2024 н.р.

Програма розроблена:

Бойков Олег Юрійович, кандидат історичних наук, доцент

Михайленко Галина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент

Деканеса факультету

 Ирина ШАПОШНИКОВА

Затверджено на засіданні кафедри історії, археології та методики викладання
(назва кафедри)

Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.

Завідувачка кафедри

 Наталя КУЗОВОВА

Схвалено науково-методичною радою факультету психології, історії та соціології

Протокол № 2 від 30 серпня 2023 р.

Голова ради

 Наталя ТАВРОВЕЦЬКА

Керівниця навчального відділу

 Яценко В.Ф.

1. ВСТУП

Навчальна (археологічна) практика здобувачів спеціальності 032 Історія та археологія першого (бакалаврського) рівня вищої освіти займає важливе місце в системі фахової підготовки майбутніх спеціалістів-істориків та археологів. Під час проходження практики здобувачі закріплюють і поглиблюють набуті під час вивчення археологічних та джерелознавчих курсів: поглиблюють знання з теорії і методики проведення польових археологічних досліджень та подальшої опрацювання археологічних матеріалів, розширюють навички щодо роботи з музейними експонатами та заходів щодо збереження археологічних пам'яток. Практика проводиться в умовах роботи повноцінної археологічної експедиції що забезпечує ефективне засвоєння основних складових навичок та набуття професійної компетентності. В умовах воєнного стану практика проводиться дистанційно.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ:

Мета археологічної практики: перевірити і закріпити теоретичні знання з курсу “Археологія”, удосконалити уміння й навички, набуті під час лабораторних занять з названої дисципліни.

Основні завдання практики:

- навчитися розуміти стратиграфію шурфу (розкопу);
- визначати відносну хронологію археологічної пам'ятки;
- виявлення та дослідження різних видів археологічних об'єктів;
- виробити уміння проводити первинну обробку знахідок та визначати їх;
- набуття навичок із зняття та дослідження культурного шару;
- зібрати матеріал для курсової чи наукової роботи;

Загальні компетентності

ЗК-1	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК-2	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК-3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
ЗК-4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК-5	Здатність спілкуватися іноземною мовою.
ЗК-6	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК-7	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК-8	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК-9	Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-10	Здатність працювати в команді.
--------------	--------------------------------

Фахові компетентності

ФК-1	Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
ФК-2	Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
ФК-3	Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.
ФК-4	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
ФК-5	Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).
ФК-6	Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.
ФК-7	Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.
ФК-8	Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.
ФК-9	Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
ФК-10	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.
ФК-11	Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.
ФК-12	Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

Програмні результати навчання

ПРН-1	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
--------------	---

ПРН-4	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
ПРН-6	Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ПРН-7	Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
ПРН-8	Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.
ПРН-9	Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.
ПРН-10	Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.
ПРН-11	Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.
ПРН-12	Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.
ПРН-13	Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.
ПРН-14	Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

БАЗА ПРАКТИКИ:

Базою навчальної археологічної практики є кафедра історії, археології та методики викладання, постійнодіюча археологічна експедиція Херсонського державного університету (наказ ректора ХДУ №5-Д від 09.01.2006 р.), археологічні експедиції наукових установ, ЗВО та Археологічний музей ХДУ.

ПРЕДМЕТ ПРАКТИКИ

Археологічна практика здобувача є невід'ємною і важливою складовою підготовки фахівця в галузі історії в ХДУ. Проведення археологічної практики дає можливість студенту-історичу безпосередньо займатись джерелознавчим дослідженням, ознайомитись з методикою практичного проведення археологічних розкопок й вивчення та обробки археологічних пам'яток і матеріалів, одержаних в результаті польових досліджень. Це є одним з етапів формування у майбутніх фахівців-істориків свідомого ставлення до охорони археологічних пам'яток згідно із законом України "Про охорону археологічної

спадщини”. Організація археологічної практики дає можливість здобувачу отримати спеціальні уміння та знання, що в майбутньому будуть необхідні для виконання професійних завдань та обов’язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, науково-дослідної і аналітичної діяльності в галузі історії й археології.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Практика триває 14 календарних днів для однієї групи. Практика здійснюється дистанційно і передбачає виконання індивідуальних завдань.

3.1. ВИДИ РОБІТ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ КЕРІВНИЦТВО ДІЯЛЬНІСТЮ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОBOB’ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ПРАКТИКИ:

1. Учасниками археологічної практики, що мають функціональні обов’язки, є: науковий керівник практики, помічник наукового керівника та здобувачі навчальних груп.
2. Відповідальність за загальну організацію, проведення і контроль проведення практики покладається на завідувача кафедри історії, археології та методики викладання, керівника практик факультету та керівника археологічної практики.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОBOB’ЯЗКИ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ:

Науковий керівник здійснює підготовку необхідної документації розробляє робочу програму з практики. Разом з помічником наукового керівника проводить установчу та підсумкову конференцію з археологічної практики, розробляє єдину форму звітної документації, забезпечує обсяг робіт керує ними

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОBOB’ЯЗКИ ГРУПОВОГО КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ:

Груповий керівник від вищого навчального закладу:

- перед початком практики забезпечує необхідною документацією з практики студентів-практикантів;
- бере участь в організації і проведенні настановчих конференцій з практики, надає рекомендації й настанови щодо проходження практики, проводить інструктаж з техніки безпеки і охорони праці;
- повідомляє здобувачів про порядок звітності з практики;
- контролює умови праці і побуту здобувачів та проведення з ними на місці проходження практики обов’язкових інструктажів з охорони праці й техніки безпеки;
- контролює виконання студентами-практикантами Правил внутрішнього розпорядку для осіб, які працюють і навчаються у ХДУ на місці проходження практики;

- бере участь в організації і проведенні підсумкових конференцій з практики, оцінюванні та обговоренні результатів практики на засіданнях кафедри;
- контролює ведення студентами-практикантами документації, затверджує індивідуальний план роботи;
- надає методичну допомогу в оформленні документації; перевіряє документацію, подану здобувачем після закінчення практики;
- виставляє загальну оцінку з практики із внесенням до відомості та залікової книжки.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОBOB'ЯЗКИ ПРАКТИКАНТА:

- до початку практики одержати від наукового керівника консультації щодо проходження практики і оформлення всіх необхідних документів;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, і вказівки наукового керівника;
- суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- своєчасно оформити документацію з археологічної практики.

I ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ

Тема: “Методика проведення польових археологічних досліджень”

- 1.Методика зняття та дослідження культурного шару.
- 2.Аналіз стратиграфії шурфів (розкопу).
- 3.Виявлення та дослідження наземних та ґрунтових об'єктів.
- 4.Первинне визначення артефактів.
- 5.Проведення класифікації декількох видів знайдених під час роботи артефактів.

II ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ

Тема: “Камеральна обробка археологічного матеріалу”

- 1.Методика очистки артефактів, виготовлених з різних матеріалів.
- 2.Шифрування археологічного матеріалу.
- 3.Первинний опис предметів.
- 4.Методика підготовки артефактів до транспортування до місця стаціонарного зберігання.
- 5.Методика часткової реставрації керамічного посуду.
- 6.Робота з антропологічним та археозоологічним матеріалом.

III ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ

Тема: “Оформлення документації”

- 1.Види проведених студентом-практикантом робіт.
- 2.Характеристика культурного шару або заповнення досліджуваного археологічного об'єкта.
- 3.Креслення стратиграфії досліджуваного квадрата.
- 4.Кількість та місцезнаходження знайдених артефактів.

5. Малюнки артефактів.

3.2. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Casana J. 2013. Radial route systems and agro-pastoral strategies in the Fertile Crescent: New discoveries from western Syria and southwestern Iran // *Journal of Anthropological Archaeology*. 32 (2), 257–273.
2. Matney T. 2012. Northern Mesopotamia // *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East*. Vol I. Wiley-Blackwell, 556–574.
3. Raccidi M. 2013. Wagons on the move: The study of wagons through landscape archaeology // *Quaternary International*. 312, 12–26.
4. To Dig or Not To Dig: інвазивні та неінвазивні методи археології : матеріали міжнар. наук. конф. молодих вчених / Ін-т археології НАН України, Рада молодих вчених, ВГО «Спілка археологів України» ; [редкол.: Корохіна А. В. та ін.]. — Київ : ІА НАН України, 2019. 91
5. Ur J. 2009. Emergent landscapes of movement in Early Bronze Age Northern Mesopotamia // *Landscapes of Movement: Paths, Trails, and Roads in Anthropological Perspective*. Philadelphia, 180–203.
6. Watteaux M. 2012. Le bocage. Un paysage rural à la lumière des études archéologiques et archéogéographiques // *Archéopages*. 34, 64–73.
7. Актуальні питання історії, археології, науки і техніки: методологія, пошуки, роздуми, знахідки : матеріали XI Міжнар. наук. конф. : Северодонецьк, 11-12 квіт. 2018 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т археології НАН України [та ін. ; редкол.: В. П. Михайлюк та ін.]. Северодонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2018. 146 с.
8. Археологічні пам'ятки і війна: посібник – пам'ятка з охорони культурних цінностей для військовослужбовців ЗСУ. К.: Спілка археологів України, 2020. 38 с.
9. Археологія (для студентів спеціальності «Історія»): навч.- метод. посібник / Автор-упорядник Ірина Богданівна Скакальська. Перевидання, доповнене й уточнене. Кременець, 2020. 120 с.: https://kogpa.edu.ua/images/main_dir/kaf_ist/monograph_posibn/arche_posib.pdf
10. Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. К.: Либідь, 2005. 504 с.
11. Горбаненко С.А. Флотація та промивання як методи археологічних досліджень: реалії й перспективи. *Археологія і давня історія України*. 2016. № 1. С.137-144.
12. Горохівський П.І. Археологія: Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання. / П.І. Горохівський. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. 132 с.
13. Жигола В.С. Цифрова фіксація поховання Х ст. *Археологія і давня історія України*. 2020. № 2. С. 321-326.
14. Козак О, Потехіна І., Слободян Т., Гупало В. Методичні рекомендації з польової антропології. Львів, 2019. 103 с.

15. Комар О.В. Досвід використання радіокарбонного методу для датування ранньослов'янських пам'яток України. Археологія і давня історія України. 2019. № 1. С.254-267.
16. Пуголовок Ю., Котенко В., Єфанова С. Обробка кераміки в польових і камеральних умовах (методичні рекомендації). Опішне: Українське Народознавство, 2017. 40 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Інституту археології НАН України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=93&Itemid=17121
2. Спілка археологів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vgosau.kiev.ua/biblioteka/monografii>
3. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

3.3 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Археологічна практика є завершенням вивчення дисципліни «Археологія». Під час практики здобувачі повинні розвинути свої індивідуальні здібності і закріпити навички професійної археологічної підготовки, здобуті впродовж вивчення теоретичного матеріалу. Під час підготовки до лекцій, лабораторних та семінарських занять здобувачам необхідно консультуватись з керівником практики та провідними викладачами курсу, які нададуть чіткі методичні рекомендації щодо їх організації та проведення, забезпечать необхідними методичними та навчальними матеріалами, інвентарем.

3.4. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Типи археологічних пам'яток. Етапи археологічного пошуку.
2. Археологічна періодизація. Археологічне датування.
3. Камеральна обробка.
4. Землеробські археологічні культури Правобережжя та Подністров'я
5. Археологічні культури Криму, Півдня України та Лівобережжя.
6. Культури лісостепової зони України та Закарпаття.
7. Пізньоскіфські залишки матеріальної культури Півдня України.
8. Березанське поселення та Ольвія.
9. Городища, селища та могильники.
10. Археологічні залишки Запорізьких Січей.

4. ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

В у ході археологічній практики здійснюється встановлений режим праці та контроль обсягів виконаних робіт; накопичення оцінок, шляхом їх виставлення кожного дня у щоденник практиканта.

Загальна оцінка за практику складається з поточних оцінок за різні види робіт, за вміння вести документацію та узгоджується між науковим керівником і помічником наукового керівника практики.

Позитивне проходження практики передбачає виконання завдань трьох змістовних модулів й закріплюється шляхом їх оцінювання при підведенні підсумків практики.

5. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРАКТИКАНТА:

Звіт про практику подається у вигляді щоденника практиканта, який є основною формою документації практиканта-археолога (його форма та вимоги щодо заповнення доводяться до практикантів на настановчій конференції організатором археологічної практики). Щоденник ведеться українською мовою.

Записи до щоденника заносяться кожного дня та повинні розташовуватись з однієї сторони листка із вказуванням дати. Щоденник надається науковому керівнику і помічнику наукового керівника для виставлення поточних оцінок, а по завершенні практики здається керівникам практики.

У щоденнику занотовується проведена робота, її обсяг та характер, виконуються ескізи, замальовки. Черговість записів здійснюється у довільній формі.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Практична підготовка здобувачів є однією з важливих і невід’ємних складових освітнього процесу в університеті.

Оцінка за практику складається з оцінки:

- керівника від кафедри історії, археології та методики викладання (100%)

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ:

Підсумковий контроль за змістовними модулями здійснюється після перевірки звітної документації груповим керівником. Залік із практики здобувач складає комісії, призначеній деканом факультету. Підсумкова форма контролю – диференційований залік. Оцінка виставляється за шкалою від 0 до 100 балів.

Залік з практики заноситься у відповідну відомість, залікові книжки. Здобувач, який отримав незадовільну оцінку за практику, відраховується з університету за поданням декана факультету.

Зміст критеріїв оцінювання результатів навчальної практики:

- ступінь виконання здобувачами завдань навчальної практики;
- якість практичних вмінь, продемонстрованих під час навчальної практики та їх відображення у звітній документації;

Кількість балів за виконані завдань

№ з/п	Назва залікового заходу	Сума балів
-------	-------------------------	------------

I ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
1.	Методика зняття та дослідження культурного шару.	8
2.	Аналіз стратиграфії шурфів (розкопу).	8
3.	Виявлення та дослідження наземних та ґрунтових об'єктів.	8
4.	Первинне визначення артефактів.	8
5.	Проведення класифікації декількох видів знайдених під час роботи артефактів.	8
II ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
6.	Методика очистки артефактів, виготовлених з різних матеріалів.	6
7.	2.Шифрування археологічного матеріалу.	6
8.	3.Первинний опис предметів.	6
9.	4.Методика підготовки артефактів до транспортування до місця стаціонарного зберігання.	6
10.	5.Методика часткової реставрації керамічного посуду.	6
11.	6.Робота з антропологічним та археозоологічним матеріалом	10
III ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
12.	Характеристика культурного шару або заповнення досліджуваного археологічного об'єкта.	5
13.	Креслення стратиграфії досліджуваного квадрата.	5
14.	Аналіз кількості та місцезнаходження знайдених артефактів.	5
15.	Малюнки артефактів.	5
	Усього	100

Шкала оцінювання практики:

Сума балів /Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою/National grade
90 – 100	A	Excellent	Відмінно
82-89	B	Good	Добре
74-81	C		
64-73	D	Satisfactory	Задовільно
60-63	E		
35-59	FX	Fail	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни